

N:o 40.

Ank. till Riksd. kansli den 6 april 1904, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner angående lagstiftning för särskilda fall i fråga om arbetsgifvares och arbetares föreningsrörelse m. m.

I en inom Andra Kammaren väckt, till behandling af laguskottet hänvisad motion, n:o 11, anför herr *E. Räf* följande:

»Under diskussionen om det förlidit år af Kungl. Maj:t för Riksdagen framlagda »Förslag till lag angående medling i arbetstvister», tillät jag mig, enligt hvad af Andra Kammarens protokoll framgår, med erkännande af förslaget alltigenom goda syfte, uttala min farhåga för den svaghet jag tyckte mig finna däri jämte min fruktan för att under sådana förhållanden bilda den ämbetsmannakår, som sagda förslags realiserande förutsatte. Därjämte tillät jag mig framhålla, att, om också detta förslag ej kunde antagas i sin dåvarande form, en lag med rättsbindande verkan dock icke vore vare sig otänkbar eller förkastlig, utan tvärtom af behovet påkallad.

I anslutning till detta mitt yttrande och under åberopande af den historiska och statistiska utredningen i ämnet, flera länsstyrelser uttalanden samt den diskussion i Riksdagens Första Kammare, som nämnda Kungl. Maj:ts förslag föranledde, vågar jag fördenskull motionera i denna mycket aktuella fråga.

Hvad jag i första rummet åsyftar med denna min motion, är att få det sätt, hvarpå alla allvarigare förhandlingar mellan arbetare och arbetsgifvare skola föras, lagligen bestämdt. Som bekant inträffar det nämligen

ofta, att en högst obetydlig sak, på grund af bristande föreskrift angående sättet för dess meddelande till motparten, vållar missnöje, som, en gång väckt, ej sällan öfvergår till bitterhet och oförsonlighet. Att dylika ringa orsaker kunna medföra vidtgående verkningar i det praktiska lifvet, visar den senaste stora lockouten här i landet. En arbetsgifvare vid Hvilan kunde nämligen ej komma öfverens med, jag tror, fem arbetare, och därför skulle, utan någon föregående opartisk undersökning, jämväl arbetare i — Jönköping straffas. Alltnog, med den fullständiga frånvaron af alla rättsnormer i dylika fall, göra sig kontrahenterna, ofta rent ofrivilligt, lätt skyldiga till förbiseende, misstag och öfvergrepp med däraf följande oenighet och slutligen öppen brytning. Och allt, framställt i rätt tid och ordning, hade, »innan gnistan tändt skogen», kanske varit lätt att reglera.

Jag är medveten om att min motion stöter emot den svårigheten, att ej alla våra arbetare och arbetsgifvare äro organiserade. Men alldenstund någon respekterad strid emellan de fria, det vill i denna motion säga de icke organiserade arbetarne och arbetsgifvarne icke med fullt fog kan sägas äga rum, då vidare en effektiv civillag, lämpad på dessa fria arbetare, i detta afseende är otänkbar, och en kriminallag motbjudande, samt slutligen väl ingen vågar hysa någon förhoppning om att någonsin alla våra arbetare skola ingå i organisation, så anser jag, att svårigheten i fråga icke får vara afgörande. De fria arbetarne lämnar denna motion sålunda helt och hållet ur räkningen. Den afser alltså endast de organiserade arbetarnes förhållande till de organiserade arbetsgifvarne och äfven till andra arbetsgifvare eller, med andra ord, arbetareorganisationernas ställning till arbetsgifvareorganisationerna och till de fria arbetsgifvarne.

För att emellertid ändamålet med en lagstiftning på detta område skall kunna vinnas, synes det mig vara ett oefftergiftigt villkor, att alla arbetare- och arbetsgifvareorganisationer blifva lagligen erkända som juridiska personer. Först sedan dessa äro erkända och lagligen bestämda, äger man en fast grundval för de legislativa bestämmelserna om förhandling emellan kontrahenterna.

Min motion går således ut på att få till stånd en efter dessa arbetare- och arbetsgifvareorganisationer lämpad föreningslag, som äfven bestämmer, huru alla förhandlingar skola föras och tvister afgöras mellan arbetare- och arbetsgifvareorganisationer och fria arbetsgifvare. Naturligtvis kan denna lag delas i tvenne, hvaraf den ena utgör själfva föreningslagen och den andra förhandlingslagen, d. v. s. den ena säger, huru föreningarna i fråga skola vara beskaffade m. m., och den andra, huru för-

handlingarna emellan arbetare och arbetsgifvareorganisationerna eller de fria arbetsgifvarne skola föras. Men då ifrågavarande bestämmelser stå i nära samband med hvarandra, torde det vara lämpligast att sammanföra dem i en lag. Af samma skäl har jag också tagit mig friheten behandla båda delarna i samma motion.

Utan att vilja inlåta mig på försöket att affatta förslag till lagen eller lagarna, anser jag mig likväl böra gifva en antydan om huru jag tänkt mig saken.

Beträffande då först den del af lagen, som bestämmer organisationernas ställning som juridiska personer, eller, om man så vill, föreningslagen, så kan i den naturligtvis i alla lämpliga delar tillämpas bestämmelserna i t. ex. »Lagen om föreningar för ekonomisk verksamhet», »Lag om sjukkassor» m. fl. närbesläktade förordningar, och beder jag i öfrigt som min åsikt få uttrycka, att lagen bör noggrannt bestämma *dels* de föreningsars eller organisationers syften eller ändamål den afser; *dels* rättigheten och den närmare bestämda skyldigheten för hvarje sådan förening att i vederbörlig tid och ordning låta inregistrera sig; *dels* att styrelsen för en sådan icke inregistrerad förening är personligen ansvarig för föreningens och dess medlemmars handlingar i föreningens syfte; *dels* att om två eller flera anmälda eller registrerade sådana föreningar på ett eller annat sätt träda i förbindelse med hvarandra för att genom penninglån, borgensförbindelser eller annat pekuniärt understöd förstärka hvarandra, så skall äfven sådant vid lämpligt ansvar för styrelsen genast anmälas och inregistreras, hvarefter dessa föreningar anses solidariskt ansvariga för alla sina och sina medlemmars handlingar för sådana syften ifrågavarande lag är afsedd, hvilken solidaritet ej får upphöra under med motpart pågående tvist eller i annan ordning, än lagen föreskrifver; *dels* att inregistreringsmyndighet må vara berättigad föreskrifva dylika föreningar eller sammanslagning af föreningar den minimiafgift för år per medlem, som kan anses nödvändig i förhållande till ansvaret; och *dels* att hvarje föreningsmedlem skall erhålla af föreningens styrelse undertecknad bevis om sitt medlemskap i sådan förening jämte annat, som vid utarbetandet af hela lagförslaget kan anses nödvändigt.

I fråga om lagens andra del vågar jag föreslå, att bestämmelser meddelas därom, att så snart arbetare eller arbetsgifvare ingått som medlem uti i denna lag äsyftad förening, skall det äligga honom att till arbetsgifvaren, respektive arbetaren, aflämna medlemskort i föreningen; att vid samma tillfälle också bestämd ömsesidig uppsägningstid skriftligen fastställas mellan arbetaren och arbetsgifvaren; att samtliga arbetare hos viss

arbetsgifvare, de må nu utgöra egen förening eller vara medlemmar af förening till och med å annan ort, skola bland sig utse ombud, med hvilket arbetsgifvaren har att underhandla; att detta ombud ålägges delgifva arbetsgifvaren arbetareföreningens stadgar, senaste revisionsberättelsen samt, om föreningen är solidarisk med andra föreningar, äfven deras stadgar och revisionsberättelse; att sist nämnda skyldighet jämväl skall åligga arbetsgifvare, som tillhör arbetsgifvareförening; att underlåtenhet att iakttaga bestämmelserna om uppsägningstiden skall medföra rättighet för den förfördelade att erhålla skadestånd af motparten i förhållande till den skada han lidit; och skall uppgörelse om sådant skadestånd alltid ske skriftligen mellan arbetsgifvaren och arbetareföreningens hos arbetsgifvaren anställda ombud.

Kunna desse ej förenas, skall tvisten, inom i lagen bestämd tid, hänskjutas till arbetareföreningens styrelse, som har att söka komma öfverens med arbetsgifvaren eller, där båda parterna äro organiserade, till de respektive föreningarnas styrelser och, ifall enighet ej heller där han ernås, till skiljemän enligt lagen den 28 oktober 1887. För att förebygga missförstånd och däraf föranledt missnöje, böra jämväl alla öfriga tvister behandlas sålunda, att om ena parten har någon önskan att framställa till den andra, skall sådant ske skriftligen med bestämdt angifvande, hvarom frågan gäller; och skall det åligga motparten att inom i lagen bestämd tid efter delfäendet afgifva bestämd förklaring. Kan enighet sålunda ej träffas, skall ärendet behandlas på samma sätt, som här ofvan är angifvet i fråga om skadestånd för brott mot bestämmelserna om uppsägningstid. Under skriftväxlingstiden och intill dess tvisten blifvit af skiljemän afgjord, må ingånget arbetsaftal ej brytas vid bestämd ansvarsåföljd.

Den eventuella anmärkningen, att mitt förslag skulle medföra allt för invecklade förhandlingar mellan arbetare och arbetsgifvare, torde ej behöfva bemötas. Äger mitt förslag förutsättningar uti sig att bringa reda i förhandlingarna och ernäendet af största möjliga rättvisa, så bör det erkännas, att de häremot svarande besvärerna, enligt mitt förslag, äro ganska obetydliga. Äger förslaget dessutom förutsättningar att i högre grad hindra strejker och lockouter, så måste man erkänna, att man vunnit mycket med litet besvär. Skulle det dessutom innebära en stärfjan af ömsesidig godtycklighet och en sporre för de olika organisationerna att gifva sina medlemmar den bästa möjliga utbildning, så utgör det en nationell vinst. Och skulle slutligen genom förslagets realiserande arbetsgifvarnes och arbetarnes intressen bättre än nu befrämjas, vore därigenom ett efterlängtadt önskemål uppnådt.

Den anmärkningen, att mitt förslag ej sysselsätter sig något med den från visst håll framskjutna frågan om minimilöner och kollektivafstal, kan ej äga någon vidare styrka, då dessa villkor ingalunda ens äro allmänt kända, ännu mindre erkända och utan all gensägelse sakna förutsättningar i våra öfriga förhållanden på området i fråga. Mitt förslag söker längst möjligt bevara den individuella friheten och utvecklingsmöjligheten, hvilkas bevarande själfva organisationen skall tjäna, alldeles som staten eller det större samhället praktiskt sedt har till ändamål att skydda den enskildes frihet och utveckling inom lagliga gränser. För öfrigt innebär mitt förslag egentligen ej något annat än att lagligen fastställa hvad som för närvarande allmänt och af båda parterna praktiseras och erkännes som riktigt, nämligen att de här ifrågavarande parterna göra sitt bästa för att tillfredsställa hvarandras önskningsar, men, där ej detta låter sig göra, häusksjuta sina angelägenheter till en skiljedomstol; hvarjämte mitt förslag, genom att göra föreningarna till juridiskt ansvariga personer, sträfvar efter att gifva möjlighet till verkställighet för sålunda afsagd dom. Skulle minimaaflöning och kollektivafstal mot förmodan komma att i allmänhet tillämpas hos oss, äger för resten mitt förslag förutsättningar att kunna tillämpas för äfven denna eventualitet. Men, som sagdt är, den tiden torde dels vara tämligen aflägsen, och dessutom kunna en hel del af våra arbeten omöjliggen någonsin ställas under sådana aftal.

Vid den anmärkningen, att de tvistande parterna enligt denna lag äro uteslutande hänvisade till skiljemän och icke, som i andra frågor, äga att välja mellan laga domstol och skiljemän och ej heller kunna besvära sig öfver skiljenämndens dom, bör man ej förbise, att tvister mellan parter i många andra angelägenheter uteslutande afgöras genom skiljenämnd; att det står ömse parter fritt öfverenskomma om så stort antal skiljemän som helst, hvadan behandlingen från såväl juridisk som rent fackmässig synpunkt bör kunna anses blifva fullt ut så förtroendeingifvande som någon rimligtvis kan begära till och med vid någon laglig rättegång; att de flesta leveranskontrakt, äfven sådana på flera hundra tusen kronors leveranser på in- och utlandet, numera bestämma, att eventuella tvister skola lösas genom skiljemän; att äfven svenska staten begagnar sig mycket allmänt af sådana bestämmelser och att öfverexekutor äger ganska stor makt att hindra verkställighet af en »mörk» skiljedom eller en dom, »däri skiljemännen öfverskridit sitt uppdrag», hvadan ingen anledning finnes att från denna synpunkt motsätta sig förslaget.

Att mitt förslag afser att mera gynna ena eller andra parten, torde

ingen kunna påvisa, och i hvarje fall har min afsikt varit och är, att båda parterna skola behandlas lika.

Till sist beder jag få uttala den uppfattningen, att en lag i den af mig antydda riktningen sannolikt skulle komma att införa en i viss mån annan taktik emellan arbetare och arbetsgifvare; att formliga kontrakt dem emellan, långt mera än hvad nu är händelsen, sannolikt komme till stånd, då man ju sedan hade större säkerhet för deras fullgörande; att båda parterna med denna lag för ögonen rent af vore nödsakade att söka uppfostra de sina till laglydnad; att plötsliga arbetsnedläggelser, strejker och lockouter sedermera i allmänhet taget blefve otänkbara annat än i förening med lagbrott; att uppstående önskningsar nog i allmänhet alldeles som nu komma mellan arbetsgifvare och arbetare att regleras utan skriftliga förhandlingar, men känslan af tillvaron af tydliga bestämmelser angående förhandlingen parterna emellan skall i alla händelser utgöra ett kraftigt medel att förhindra sådana utbrott af missnöje mellan arbetare och arbetsgifvare som hittills varit fallet.

På grund af hvad jag sålunda anfört vågar jag föreslå,

att Riksdagen måtte anhålla, det Kungl. Maj:t, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af mig här ofvan angifna grunder, täckes utarbete och för Riksdagen framlägga förslag till lag som bestämmer:

- a) arbetsgifvare- och arbetareorganisationerna som juridiska personer, och
- b) huru förhandlingar skola föras samt tvister afgöras mellan å ena sidan sådana arbetareorganisationer och å andra sidan arbetsgifvare, tillhörande eller icke tillhörande arbetsgifvareorganisationer.»

I sammanhang med berörda motion har utskottet till behandling förefatt en inom Andra Kammaren af herrar *L. G. Broomé, M. Sundström, Johan Forsell, A. Thylander, S. H. Kvarnzelius* och *W. Johansson* i Öija väckt motion, n:o 137, däri föreslås, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbete och inför Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, ägnad att trygga hvarje medborgares rätt att, utan hinder från någons sida, bilda, ingå i eller tillhöra föreningar.

Den till stöd för i sistberörda motion afgifna framställningen är af följande lydelse:

»Enligt svensk rättsuppfattning betraktas föreningsrätten såsom en allmän medborgerlig eller s. k. oförytterlig mänsklig rättighet. Att bilda föreningar eller att ingå i och tillhöra redan befintliga sådana erkännes sålunda såsom en laglig rättighet, hvilken icke utan vidare kan en medborgare fränkännas eller frånhändas. Ett enskildt kontrakt, hvarigenom

någon afhändes denna rätt, borde därför betraktas som ett sådant aftal, som är lagstridigt och därför ej har någon bindande verkan. Denna föreningsrättens helgd är, såsom anmärktes under denna frågas behandling vid 1902 års riksdag, en naturlig följd af föreningssträfvandenas historiska betydelse. Den yrkesfrihet, som efterträdde medeltidens skråväsende, har visserligen skänkt samhällena bestående värden, men har därjämte under industrialismens framsteg ledt till en allas strid mot alla, där den öfvermakt, som det hopade kapitalet innebär, skrifver lagarna, och någon verklig frihet för dem, som stå i beroende af denna öfvermakt, ej vidare förefinnes. En sådan missriktning i utvecklingen har framtvungit sitt eget botemedel uti sammanslutningar mellan individerna i ändamål att bereda skydd åt den svage och genomföra den grundsatsen, att människorna böra hjälpa i stället för att bekämpa hvarandra. En allt större utveckling och fullkomning af föreningsrörelsen är därför under nuvarande förhållanden en af de främsta sociala uppgifter, som föreligga. »Allas kamp för alla» bör vara mottot för samhällsutvecklingen, och att för tillgodogörandet af förmenta enskilda intressen söka kväfva solidaritetskänslan och lägga hinder i vägen för den ur en sådan känsla framsprungna föreningsrörelsen är ett brott mot de ideella lagar, som i tidernas längd skola leda mänskligheten framåt till större utveckling och lycka. På grund af missuppfattning rörande denna föreningsrätts betydelse ha på senare tiden många angrepp mot densamma förekommit. Det inträffar ej så sällan, att personer i skilda samhällsställningar af arbetsgifvare, förmän eller andra öfverordnade trasseras och förföljas, därför att de anslutit sig till en för arbetsgifvaren eller den öfverordnade myndigheten misshaglig förening. Vi hänvisa i detta afseende till de bilagor, som finnas bifogade doktor David Bergströms motion n:o 127 vid 1902 års riksdag, samt de af motionären anförda exemplen vid ärendets behandling i Andra Kammaren den 17 maj 1902. Med dessa exempel för ögonen torde det ej vara för tidigt för Riksdagen att allvarligt taga i öfvervägande, huruvida det ej kan vara erforderligt att genom tydlig lagstiftning rikta allmänhetens uppmärksamhet därpå, att en allmän medborgerlig rättighet sådan som föreningsrätten omöjligen kan genom några slags bestämmelser eller öfverenskommelser bortkontraheras. Vid behandlingen af denna fråga vid 1902 års riksdag framhölls såsom det viktigaste skälet för ett afslag å motionen, att densamma endast afsåg att skydda arbetarnes föreningsrätt, men icke arbetsgifvarnes, och att en lagstiftning till skydd för föreningsrätten äfven borde innehålla bestämmelser, som tryggade den enskildes rätt att slippa ingå i föreningar. Då det emellertid torde vara lämpligast, att Kungl. Maj:t låter utarbета ett förslag

till lagstiftning i detta syfte, torde vid ett sådant förslags utarbetande äfven hänsyn kunna tagas till frågan om behöfligheten af stadganden i sistnämnda båda afseenden, och lämpliga bestämmelser därom i lagförslaget intagas.»

Sedan Riksdagen i en den 10 maj 1899 till Kungl. Maj:t aflåten skrifvelse begärt, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, hvarigenom den rättsliga ställning, hvilken kunde pröfvas böra tillkomma annan förening än sådan, som hade ekonomisk verksamhet till sin uppgift, måtte lämpligen regleras, tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté, som fick i uppdrag bland annat att utarbeta förslag till lagstiftning i den af Riksdagen i berörda skrifvelse angifna riktningen. Enligt hvad utskottet har sig bekant, har numera till Kungl. Maj:t öfverlämnats ett af denna kommitté afgifvet förslag till lag om registrerade föreningar för annan än ekonomisk verksamhet. Då i dylika föreningar gifvetvis inbegripas arbetsgifvare- och arbetareorganisationer, och den af herr Räf väckta frågan om sådana organisationers rättsliga ställning sålunda redan är på Kungl. Maj:ts pröfning beroende, samt proposition i anledning af berörda lagförslag torde vara att snart förvänta, förefinnes, enligt utskottets åsikt, icke någon anledning för Riksdagen att nu upptaga frågan till behandling. Utskottet anser därför, att herr Räfs motion i denna del icke bör föranleda till någon Riksdagens åtgärd.

Beträffande åter den af samme motionär väckta frågan om, på hvad sätt tvister mellan arbetsgifvare och arbetare lämpligen böra lösas eller förekommas, så förelåg, såsom motionären antydte, vid sistlidet års riksdag till behandling en kungl. proposition med förslag till lag om medling i dylika tvister. Denna proposition, som var föranledd af en skrifvelse från Riksdagen, bifölls i hufvudsakliga delar af Andra Kammaren, men afslogs af Första Kammaren, där dock sympatier uttalades för en lag i den riktning Kungl. Maj:t föreslagit. Grundtanken i densamma var, att parterna i en arbetstvist icke borde tvingas att åvägabringa ett förliknings- eller skiljedomsförfarande, hvarför lagförslaget också inskränkte sig till vissa åtgärder, som åsyftade att söka förmå arbetsgifvare och arbetare att på frivillighetens väg lösa uppkommande arbetstvister antingen genom öfverenskommelse eller genom deras hänskjutande till skiljedom. Till vinnande af detta syfte föreslogs därför, att för särskilda distrikt inom landet skulle tillsättas offentliga funktionärer med uppdrag att verka i antydda syftet.

I denna fråga har herr Räf ställt sig på en motsatt ståndpunkt, i det han i sin motion föreslår en lagstiftning, som i hufvudsak skulle innehålla, att tvister mellan arbetsgifvare och arbetare, sedan efter förda underhandlingar dem emellan det visat sig, att enighet ej kunnat uppnås, ovillkorligen skulle hänskjutas till skiljomen, öfver hvilkas dom parterna sedermera icke skulle få klaga.

En lagstiftning i denna riktning kan utskottet för sin del icke gilla, utan anser, att en lag af ifrågavarande slag bör vara byggd på samma princip som den af Kungl. Maj:t vid sistlidet års riksdag föreslagna. Utan att närmare ingå i bedömande af de detaljbestämmelser, som herr Räf ansett böra inflyta i den af honom föreslagna lagen, finner sig utskottet därför böra afstyrka bifall till herr Räfs motion jämväl i denna del.

Hvad härefter angår frågan om en lagstiftning för tryggande af föreningsrätten, hvarom motionen n:o 137 rör sig, så hafva motionärerna ansett rätten att bilda föreningar eller att ingå i och tillhöra redan befintliga sådana vara af den natur, att denna rätt icke skulle kunna en medborgare fränkännas eller frånhändas, och ett aftal, hvarigenom någon afhändes denna rätt, vara lagstridigt och därför också utan bindande verkan. Denna uppfattning kan utskottet icke dela; och ansluter sig utskottet härutinnan till 1902 års lagutskotts uttalande i frågan. Nämnda utskott yttrade, att, hur högt man än med skäl kunde skatta sammanslutningens värde för vinnande af ändamål, som stode öfver individens förmåga, det dock torde vara att gå för långt att anse föreningsväsendet vara en angelägenhet af den allmänt mänskliga eller medborgerliga beskaffenhet, att ett aftal, hvarigenom man för särskilda fall afstode från att ingå i en eller flere föreningar, icke skulle böra tillerkännas giltighet, samt att det än mer strede mot utskottets rättsuppfattning att anse ett dylikt aftal utgöra en handling af den art, att straff borde stadgas för den, som påkallat aftalet. Nuvarande lagutskott kan icke heller finna annat, än att en lagstiftning, som förklarade aftal af ifrågavarande slag för ogiltiga eller stämpade den, som påkallat ett sådant aftal, som lagbrytare, skulle vara ett obehörigt ingrepp i de enskildes aftalsfrihet. Likaväl som det bör stå hvarje arbetare fritt att bestämma, hos hvem han vill arbeta, likaväl bör det tillkomma hvarje arbetsgifvare att själf få afgöra, hvem han vill antaga i sitt arbete och hvilka kvalifikationer en arbetare därför skall äga. Äfven om, såsom motionärerna ifrågasatt, vid den föreslagna lagstiftningen hänsyn också toges till såväl arbetsgifvarnes rätt att sammansluta sig till föreningar som den enskildes berättigade intresse att, om han så önskade, slippa ingå i en förening, torde i allt fall, med den utveckling föreningsrörelsen

efter hand fått, med säkerhet kunna antagas, att en sådan lagstiftning i stället för att medföra föreningsfrihet skulle leda till föreningstvång i ännu högre grad, än som hittills på arbetarnes sida förekommit.

Stora praktiska svårigheter skulle för öfrigt, enligt utskottets åsikt, möta vid en lagstiftning af ifrågavarande slag.

På grund af det anförda får utskottet alltså hemställa:

1:o) att herr Räfs motion n:o 11 mom. a) icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

2:o) att samma motion mom. b) icke heller må af Riksdagen bifallas; samt

3:o) att ifrågavarande motion n:o 137 icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 mars 1904.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservationer:

i fråga om punkt 3:o
af herrar *Zetterstrand* och *Staaß*, hvilka yttrat:

»För vår del hafva vi ansett en del påvisade ingrepp i arbetarnes rätt att sluta sig till de föreningar, de själfva önska, gifva god grund för ett öfvervägande af möjligheten att genom lagstiftningens mellankomst häfda föreningsfriheten. En sådan lagstiftning torde emellertid — ifall den blott skall bestå i ett fastslående af föreningsfrihetens princip — blifva af tvifvelaktigt värde. Skulle den åter söka genom ingående i detaljer träffa särskilda former af obehöriga ingrepp i föreningsrätten, synes den möta stora praktiska svårigheter. Denna vår uppfattning stödja vi bland annat på beskaffenheten af det lagförslag i sådan riktning, som förevarit i Norge och hvilket knappast synes oss efterföljansvärdt. Ehuru vi således hysa sympatier för motionens grundtanke och

ingalunda kunna ansluta oss till utskottets motivering, hafva vi icke ansett oss kunna förorda en skrifvelse i ämnet, utan inskränka oss till samma hemställan, hvartill utskottet kommit.»

samt af herr *Lindhagen*, som anför:

»Föreningsrätten är i likhet med den närstående församlingsrätten en s. k. allmänt medborgerlig rättighet. Visserligen uppräknas den ej särskildt bland de förmåner, som enligt 16 och 86 §§ regeringsformen tillförsäkrats svenska medborgare. Men den är likafullt erkänd af *oskrifven lag*, grundad på förhållandenas natur och gammal rättsuppfattning.

Såsom jag försökte utveckla i en reservation till lagutskottets åberopade år 1902 afgifna betänkande, är denna föreningsrättens helgd särskildt en naturlig följd af föreningssträfvandenas historiska betydelse. Den allas frihet, som efterträdde medeltidens skräväsande, har visserligen skänkt samhällena bestående värden. Men i tillämpningen har den, särskildt under industrialismens framsteg, jämväl ledt till en allas strid mot alla, där öfvermakten skrifver lagarne och någon verklig frihet för de flesta icke vidare förefinnes.

Denna missriktning uti utvecklingen har framtvingit sitt eget bote-medel uti sammanslutningar mellan individerna i ändamål att bereda skydd åt den svage och genomföra den grundsatsen, att människorna böra hjälpa i stället för att bekämpa hvarandra.

En allt större utveckling och fullkomning af föreningsrörelsen är därför under nuvarande förhållanden en bland de främsta uppgifter, som föreligga. Att söka hindra denna oemotståndliga rörelse är, såvidt jag förstår, ett fåfängt företag och tillika ett brott mot de ideella lagar, som i tidernas längd skola leda mänskligheten till större lycka.

När nu emellertid en dylik allmänt medborgerlig rättighet af den ena eller andra anledningen trädes för nära, uppstår behof att värna densamma äfven genom positiv lagstiftning. I första hand framställer sig då till öfvervägande, huruvida i *grundlagen* böra införas bestämmelser, hvarigenom själfva grundsatsen uttryckligen fastslås.

Så var förhållandet, då församlingsrätten af mången ansågs hotad genom det sätt, hvarpå ordningsstadgans för rikets städer bestämmelse om anmälan af föredrag i vissa fall hade tillämpats. Vid riksdagarne 1890, 1892 och 1893 väcktes motioner om upptagandet af denna medborgerliga rättighet i någon af förenämnda paragrafer i regeringsformen. Konstitutionsutskottet afstyrkte vid alla tre tillfällena detta förslag. Utskottet åberopade därvid, att

1862—1863 års Ständer i skrifvelsen rörande den då antagna nya strafflagen anmärkte beträffande stadgandet i nuvarande 15 § af 10 kapitlet, att detsamma »förutsätter samlingsfriheten såsom gifven», och då äfven enligt utskottets mening församlingsfriheten utan särskild bestämmelse »anses såsom i sakens natur gifven», fann utskottet obehöfligt att i grundlagen införa bestämmelse till densammas bekräftande. Denna uppfattning godkändes alla gångerna af Första Kammaren, hvaremot Andra Kammaren med anledning af de kränkningar af församlingsrätten, som ansågos hafva förekommit, vid de två sista tillfällena antog ett tillägg till 86 § regeringsformen, innefattande en definition på församlingsrätten samt en föreskrift, att närmare bestämmelser i afseende å denna rätts utövande meddelas genom lag, som stiftas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar.

De synpunkter, som vid dessa tillfällen framfördes om församlingsrätten, gälla naturligtvis i hufvudsak äfven beträffande föreningsrätten. Af intresse härutinnan äro de uttalanden, som gjordes år 1891 af ett Andra Kammarens tillfälliga utskott uti ett utlåtande rörande väckt motion om ändringar i de församlingsrätten berörande administrativa stadganden. »Församlingsfriheten», säger utskottet, »intager i samhällen med utveckladt offentligt lif en knappast mindre viktig plats bland medborgerliga rättigheter än tryckfriheten. I vår tid, för hvilken frivillig samverkan mellan medborgare till främjande af allehanda allmänna intressen och syftemål är ett utmärkande drag, har föreningsväsendet uppnått en utbredning som aldrig tillföre sedan medeltiden, och församlingsväsendet står i omfattande betydelse knappast efter sin motbild under antiken, medan det öfverträffar den i mångfalden af sina uppgifter. Vid sidan af det tryckta ordet utgör församlings- och föreningsväsendet ett hufvudmedel för samhällsutvecklingen. Det kan sägas, att om tryckfriheten är det nutida fria samhällets ena lunga, så är förenings- och församlingsfriheten dess andra». Men vidare yttrade utskottet, att »medan församlingsrätten i vårt land varit i äldre tider rätt bristfälligt erkänd af lagstiftningen och äfven af senare tidens administrativa lagstadganden betydligt inskränkts samt ännu mera i praktiken kringskurits, har däremot föreningsrätten varit i jämförelsevis hög grad hållen i helgd». Och anförde utskottet äfven särskilda bevis därpå.

Tiderna förändras emellertid. Nu är det föreningsrättens vara det gäller. I den allt mer tillspetsade striden mellan kapital och arbete hafva arbetarorganisationerna blifvit det förnämsta maktmedlet i arbetarnes händer. Man bör därför ej förundra sig öfver, att arbetsgifvarne, i den mån de ej ännu förstått att, stödda på egen organisation, inslå på förhandlings-

vägen, ofta söka i möjligaste mån komma till lufs hvarje sådan utöfning af arbetarnes föreningsrätt, som gör deras sammanslutningar starka och kampdugliga. Af de tabeller, som åtfölja förliknings- och skiljenämnds-kommitténs år 1901 afgifna betänkande, framgår ock, att de senaste tidernas strider mellan arbetare och arbetsgifvare i en mängd fall gällt de förres föreningsrätt. Det mest uppseendeväckande exemplet härpå var sågverks-ägarnes i Sundsvall anlopp år 1899 mot arbetarnes anslutning till sin lufsorganisation, hvilket också ledde till, att all själfständig arbetarorganisa-tion inom sågverksrörelsen norr om Gäfledistriktet i själfva verket krossades.

Under sådana förhållanden är det klart, att meningar skola framkomma, som fordra lagstadgadt skydd för föreningsrätten. Men å andra sidan är tidpunkten äfven synnerligen ogynnsam för att kunna genomföra detsamma. Tecknen tyda till och med på, att denna frågas upptagande kommer på många håll att samla ett öfvervägande intresse för en parallell-lagstiftning med uppgift i själfva verket att förhindra allt för stor tillslutning till arbetarnes fackorganisationer. Början härtill gjordes i viss mån redan genom den år 1899 antagna ändringen i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen. Särskildt vansklig ställer sig uppgiften också därför, att det i förevarande fall ej kan göra till fyllest att införa ett allmänt stadgande om föreningsrätten i grundlagen. Det fordras utan tvifvel ett verksammare ingripande medelst tillitande af utvägar, hämtade från andra lagstiftningsområden.

I första hand riktas därvid uppmärksamheten på *strafflagsbestämmelser*, som ju utgöra ett yttersta medel för värnande af allmänna intressen och enskilda rättigheter.

På denna väg sökte man slå in enligt ett norskt lagförslag, som i anledning af åtskilliga framställningar om lagstadgadt skydd för arbetarnes politiska rättigheter och föreningslif framlades af regeringen för 1902—1903 års storting, men efter vidlyftiga öfverläggningar förföll. Detta lag-förslag upptog, utom åtskilliga andra saker, uti sin 1 § den bestämmelsen, att den, som på otillbörligt sätt sökte hindra någon att bilda eller deltaga i bildandet af en fackförening eller att öfva inflytande på någons inträ-dande i eller kvarstående såsom medlem af en registrerad fackförening eller på hans deltagande i en sådan förening eller som medverkade härtill, skulle straffas enligt 105 § i borgerliga strafflagen. På samma sätt straffa-des den, som i arbetsaftal eller genom bestämmelser i arbetskontrakt eller reglemente sökte hindra någon underordnad från att utanför arbetstiden bilda eller deltaga i bildandet af någon fackförening eller att utöfva in-flytande på hans deltagande i någon sådan förening, som i 2 § omnämndes, eller medverkade därtill. Uti 2 § stadgades, att med fackförening förstods

i lagen enhvar förening af arbetare eller arbetsgifvare eller hvarje förbund af sådana föreningar, som hade till ändamål att på lagligt sätt främja medlemmarnes intressen.

En lag af nu angifvet innehåll bör emellertid enligt min uppfattning endast i yttersta nödfall komma till stånd. Utom den ganska stora svårigheten för domstolarne att rätt tillämpa en sådan lag, framställer sig såsom en oafvislig grundsats, att det i längden ej kan leda till någon lycklig påföljd att söka lösa den sociala frågan med straffhot, som går utöfver den borgerliga lagens straffbestämmelser för lagstridigt tvång i allmänhet.

Någon nödvändighet att nu inlåta sig på en ur olika synpunkter så vansklig lagstiftning kan ej heller sägas föreligga. Motionärerna synas själfva i likhet med 1902 års motionär närmast hafva såsom en första uppgift velat framhålla angelägenheten, att villkor i arbetsaftal, hvarigenom arbetstagare fränhändts rätt att tillhöra vissa föreningar, icke måtte äga giltighet. Detta är en fråga, som närmast faller under den *allmänna civil-lagen* och bör kunna genom den verkningsfullt ordnas.

Den viktiga delen af aftalsrätten, som berör frågan om begränsningen af aftalsfriheten, är nämligen hos oss ett mycket oarbetadt område. Lagen innehåller inga allmänna föreskrifter, i hvad mån villkor, som betingas, skola anses ogiltiga. Och rättsteorien har icke på något afgörande sätt fastslagit några ledande grundsatser i detta afseende. Rättstillämpningen är också under sådana förhållanden ytterst vacklande och mest böjd att tillåta så få undantag som möjligt från aftalsfrihetens grundsatser.

Frånsedt de fall, då i någon speciallag ett visst kontraktsvillkor uttryckligen fränkänts bindande verkan, får man väl i allmänhet antaga, att kontraktsvillkor, som strida mot ett speciellt lagbud eller lagstiftningens ledande grundsatser eller mot sedlighet eller allmän ordning, icke böra vara tillåtna. Till dylika villkor måste i främsta rummet hänföras allt bortkontraherande af medborgerliga fri- och rättigheter.

Hvad nu särskildt angår föreningsrätten, så framdrogos vid denna saks senaste behandling i Riksdagen många belysande exempel på kontrakt, i hvilka arbetsgifvare förbjudit sina arbetare att ansluta sig till föreningar eller vissa dylika vid äfventyr att genast varda skillda från sina anställningar och därmed förenade förmåner, bland hvilka senare ofta inbegrepos jämväl innestående intjänad aflöning och inbetalda afgifter till hjälpkassor. Visserligen kan nu lagen icke förbjuda en arbetsgifvare att, utan angifvande af någon anledning, i sitt arbete antaga hvem han vill. Men om en arbetsgifvare med begagnande af den maktfullkomlighet, förhållandena gifva honom, uti aftalen med sina arbetare gör uttryckliga förbehåll af

nyss angifven beskaffenhet, så bör ej samhället med sin exekutiva myndighet gå arbetsgifvaren till handa för att bringa ett sådant förbehåll i verkställighet. Ty detta villkor strider mot den af samhället hvarje medborgare af ålder tillerkända föreningsfrihet och är ett brott mot de ideella utvecklingslagar, som denna frihet på sätt ofvan framhållits är afsedd att tjäna. Då det emellertid är mycket ovisst, hur rättsskipningen skall ställa sig till denna sak, så måste det medgifvas, att i detta afseende en tydlig lagstiftning är af behovet påkallad.

Motionärerna hafva ifrågasatt, att lagstiftningen äfven borde omfatta skydd för arbetsgifvarnes föreningsrätt. Ehuru något behof häraf ännu ej mig veterligen visat sig, så är ju detta i alla fall en riktig konsekvens, som äfven upptagits af det förenämnda norska lagförslaget. Därigenom vinnes ju ock ett uttryck för det åskådningssätt, som i arbetarnes och arbetsgifvarnes ömsesidiga sammanslutningar ser det medel, som allt mer skall leda till, att stridsställningarne utbytas mot förhandlingar, ur hvilka i sin ordning småningom skall framgå förståelse af de olika intressena och moderation i metoderna för deras tillvaratagande.

I sitt slutliga yrkande gå motionärerna ännu längre och begära en lag, affattad så, att den bereder skydd för all föreningsrätt. Möjligheten häraf bör naturligtvis tagas i öfvervägande vid ett lagförslags affattning. Den föreliggande frågan leder i själfva verket till ett framhållande af bristen i allmänhet på föreskrifter rörande inskränkningar i aftalsfriheten, hvilken sak bör i hela sin vidd komma under bedömande i sammanhang med fortsättningen af det pågående skandinaviska lagstiftningsarbetet på obligationsrättens område.

Till sist hafva motionärerna erinrat, att yrkanden framkommit därom, att en lagstiftning till skydd för föreningsrätten äfven borde innehålla bestämmelser, som skyddade de enskilde mot tvång att ingå i föreningar. De ifrågasätta, att frågan om behöfligheten af stadganden i detta afseende äfven tages under öfvervägande, ehuru något slutligt yrkande därom ej af dem framställts. Ett obetingadt likställande af dessa angelägenheter är emellertid missvisande och leder hufvudfrågan in på afvägar, där föreningsrätten lätt råkar i bakhåll för ogunstiga anslag mot densamma. Det är gifvetvis en viktigare fråga att skydda föreningsrätten, hvilken, såsom ofvan utvecklats, främjar en förnuftig samhällsutveckling, än att lägga sig vinn om, att personer, som ej hafva känsla härför, må undgå att sluta sig till tidens kraf, hvarmed de dock skulle främja både samhällets och sitt eget bästa. Däremot är det klart, att allt i vanlig bemärkelse rättsstridigt ingrepp i den personliga friheten bör äfven i hvarje fall beifras. Men behörigt skydd i detta

afseende förefinnes redan i de allmänna straffbestämmelserna för rättsstridigt tvång. Man har till och med här gått längre i skydd mot s. k. förenings tvång än för föreningsfrihet. Ty år 1899 genomfördes alldeles nya straffrättsprinciper blott i det speciella ändamålet att särdeles verkamt skydda icke organiserade arbetare från påtryckningar från de organiserades sida och därigenom äfven i viss mån bevara de förra från nödvändigheten att ansluta sig till arbetarorganisationen. I hvad mån något utrymme kan förefinnas för den sålunda framförda synpunkten äfven inom kontraktslärens mera neutrala område, må vara en öppen fråga, som bör vinna det beaktande den ur allmän och rättslig synpunkt förtjänar.

Af det sagda framgår således, att tidsförhållandena gifvetvis ej gynna ett lugnt och oväldigt öfvervägande af föreningsrättens samhällliga betydelse. Men just då är det särdeles nödvändigt att ej glömma bort att framhålla densamma. Det gäller därvid att först fastslå, att föreningsrätten i vårt land af ålder är en allmänt medborgerlig rättighet, hvilken visserligen skulle ytterligare befästas genom dess omnämmande i grundlagen. Vidare bör man, synes det mig, helst nöja sig med det straffskydd, som föreningsrätten äger i straffbestämmelserna om rättsstridigt tvång utan att påkalla sådana extra straffåtgärder, som år 1899 infördes för ett motsatt ändamål. Men däremot erfordras tydliga civillagsbestämmelser, som utesluta samhällets medverkan till verkställighet af villkor vid aftal, hvarigenom någondera kontrahenten utan verklig frihet afhändts ifrågavarande medborgerliga rättighet.

Jag hemställer alltså:

att Riksdagen i anledning af herrar L. G. Broomé's m. fl:s motion måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, i hvad mån civillagsbestämmelser kunna meddelas i syfte att laga verkan må fränkännas sådana vid aftal fästade villkor, hvarigenom någondera kontrahenten och särskildt arbetare eller arbetsgifvare afhändts rätt att bilda, ingå i eller tillhöra förening, som har till ändamål att på lagligt sätt främja medlemmarnes intressen, äfvensom för Riksdagen framlägga det förslag till lagstadganden, hvartill detta öfvervägande kan föranleda.»